

Τίτλος βιβλίου: <<Ο περιπλανώμενος νους ανιχνεύει το νόημα της ζωής>>

Φιλοσοφία – Ηθική – Ευτυχία

Η Μαίρη Σουρλή μας εκπλήσσει με το ανά χείρας βιβλίο. Τη γνωρίσαμε σαν ποιήτρια και λαογράφο, εδώ τη συναντάμε να στοχάζεται για τον άνθρωπο, τη φύση, τη ζωή, να φιλοσοφεί για την ηθική και την ευτυχία. Η λέξη *φιλοσοφία* ετυμολογικά είναι σύνθετη και προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό *φιλώ* (αγαπώ) και τη λέξη σοφία, δηλαδή αγάπη για τη σοφία. Η φιλοσοφία μάς ανοίγει νέους δρόμους και αναζητά απαντήσεις σε ερωτήματα που πιθανώς ξεπερνούν τις ανθρώπινες γνωστικές δυνατότητες, βοηθώντας στη διερεύνηση των ορίων της ανθρώπινης σκέψης, ακόμα και όταν δεν φτάνει σε κάποιο αποτέλεσμα ο επαγωγικός της προβληματισμός. Δεν θα ήταν λάθος να πούμε ότι *φιλοσοφία είναι σκέψη πάνω στην ίδια τη σκέψη και τις δυνατότητές της*.

Γενικά, θα μπορούσε να διατυπώσει κανείς, ότι φιλοσοφική σκέψη είναι η διανοητική διερεύνηση βαθέων ερωτημάτων για τη σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο και τη θέση και ύπαρξή του σ' αυτόν και αυτό κάνει η Μαίρη Σουρλή, αφού με το δικό της τρόπο, επισημαίνει τις αξίες της ζωής, πραγματεύεται τη διάκριση του αγαθού από το κακό και επιδιώκει να προσδιορίσει το σκοπό της ζωής του ανθρώπου, καθώς και τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Ασχολείται με το σύνολο των αξιών που πρέπει να διαμορφώσει και να τηρεί ένας άνθρωπος στην καθημερινή του ζωή, δηλαδή με αυτό που η φιλοσοφία ονομάζει «ηθική».

Ηθική λέγεται ο τομέας της φιλοσοφίας που διερευνά ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να ζει ο άνθρωπος, ενώ δευτερευόντως, διερευνά το κατά πόσο μια τέτοια ερώτηση μπορεί πράγματι να απαντηθεί. Πιο συγκεκριμένα, η Ηθική ασχολείται αρχικά με το ερώτημα: «*Ποιες ανθρώπινες πράξεις είναι αποδεκτές και ορθές και ποιες ανάρμοστες και λανθασμένες*». Ωστόσο, στα θέματα ηθικής σπάνια υπάρχει γενική συμφωνία απόψεων και ακόμα και ο προσδιορισμός ποιο είναι το κεντρικό ή θεμελιώδες ζήτημα αποτελεί αντικείμενο διαφωνιών. Αυτό συμβαίνει γιατί η Ηθική αφορά τη συνείδηση του ατόμου και διαμορφώνει την προαίρεση, υπαγορεύει στον καθένα χωριστά πώς να συμπεριφέρεται, με τρόπο εντελώς ιδιαίτερο και διαφορετικό.

Η κοινωνική Ηθική, δηλαδή οι συλλογικές αξίες μιας κοινωνίας, διαφοροποιούνται σε δύο επίπεδα:

α) Διατοπικά, (από κοινωνία σε κοινωνία).

β) Διαχρονικά, (από εποχή σε εποχή, στην ίδια κοινωνία).

Οι παράγοντες οι οποίοι συντελούν στη διαφοροποίηση της Ηθικής από κοινωνία σε κοινωνία είναι κυρίως:

☒ Γεωγραφικοί, για παράδειγμα άλλο ηθικό προσανατολισμό έχει ένας Μεσογειακός λαός από έναν της Βόρειας Ευρώπης.

☒ Πολιτισμικοί, για παράδειγμα οι κώδικες Ηθικής της Κίνας και της Ιαπωνίας είναι διαμετρικά αντίθετοι με αυτούς των Δυτικών κοινωνιών.

☒ Τεχνολογικοί. Τα τεχνολογικά επιτεύγματα της Βιοτεχνολογίας και της Κλωνοποίησης, που απασχολούν αρκετά τους Δυτικούς πολιτισμούς.

Αντίθετα, σε μία πρωτόγονη φυλή της Αυστραλίας κώδικες ηθικής που αφορούν την κλωνοποίηση φυσικά δεν υφίστανται.

Ακόμα και στην ίδια κοινωνία όμως, η ηθική δεν παραμένει στατική αλλά εξελίσσεται ακολουθώντας την εξέλιξη της κοινωνίας. Για παράδειγμα, στην αρχαία Ελλάδα η χρήση δούλων ήταν ηθικά αποδεκτή, στη σύγχρονη όμως εντελώς απαράδεκτη.

Υπάρχουν και κάποιες ηθικές αρχές, όπως η ελευθερία, η ισότητα, ο σεβασμός της προσωπικότητας των άλλων, οι οποίες είναι παγκόσμιες. Αφορούν όλες τις μορφές των κοινωνιών, γι' αυτό και κατοχυρώνονται σε κείμενα, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Αυτό που ουσιαστικά διαπραγματεύεται με την παρούσα πραγματεία της η Μαίρη Σουρλή είναι, πώς ο άνθρωπος θα αισθάνεται ευχαρίστηση και ικανοποίηση από τη ζωή του, αυτό δηλαδή που ονομάζουμε ευτυχία.

Τι είναι ευτυχία; Είναι η ψυχική ικανοποίηση του ανθρώπου, που προέρχεται από την εκπλήρωση των επιθυμιών και την επιτυχία των σκοπών του. Όμως, δεν υπάρχει μόνιμη ευτυχία, υπάρχουν μόνο στιγμές ευτυχίας. Η Μαίρη κάνει προτάσεις και δίνει λύσεις για το πώς θα γίνουμε ευτυχισμένοι, όμως δε θ' αποφύγω τον πειρασμό να προβληματιστώ και να γράψω και εγώ δύο λόγια σχετικά:

Στη σύγχρονη εποχή οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν ευτυχία την επαγγελματική επιτυχία, τα υλικά αγαθά, την ανάπτυξη της τεχνολογίας, τα κοινωνικά αξιώματα, τη δόξα, ενώ άλλοι πιστεύουν πως ο πλούσιος είναι ευτυχισμένος. Έτσι, όταν αυτά χαθούν, χάνεται και η ευτυχία τους.

Ο Αριστοτέλης στα ηθικά του συγγράμματα διακρίνει την ευτυχία, η οποία μπορεί να είναι προϊόν τύχης και πρόσκαιρη, από την ευδαιμονία, η οποία συνδέεται με τη διαβίωση και τη δράση σύμφωνα με τις ηθικές αρετές και τη λογική.

Ο κυριότερος, κατά τη γνώμη μου, παράγοντας που κάνει τον άνθρωπο να αναζητά κάτι διαφορετικό, από αυτό που υφίσταται, είναι η τάση του για μεγαλύτερη ευτυχία. Η ευτυχία είναι καρπός της συνείδησής μας και των συνθηκών ζωής. Ο καθένας ορίζει την ευτυχία διαφορετικά για τον εαυτό του. Έτσι, προκύπτει το κοινωνικό φάσμα προσέγγισης της ευτυχίας, που όμως δεν εκ-πληρώνει πλήρως τις ατομικές ανάγκες για ευτυχία.

Η ευτυχία είναι το μεγαλύτερο αίτημα του ανθρώπου. Η αδυναμία πραγμάτωσης της ευτυχίας βασίζεται σε δύο λόγους:

Ο πρώτος λόγος -που μοιάζει αξεπέραστος- είναι ο φόβος της εκμηδένισης του εαυτού και των σχέσεων του μπροστά στη βιολογική παροδικότητα της συνειδητής ζωής. Ο δεύτερος λόγος έχει να κάνει με τη συνειδησιακή φτώχεια, την εγωιστική καθήλωση της συνείδησης και τον ανορθολογισμό της. Έτσι, η ευτυχία προσεγγίζεται ως ανταγωνιστικός ζωτικός χώρος και με αυτόν τον τρόπο δηλητηριάζονται τα κοινωνικά και τα ψυχολογικά θεμέλιά της. Η εγωιστική προσέγγιση της ευτυχίας στην πραγματικότητα είναι προσέγγιση της δυστυχίας, παρ' όλες τις φαντασιώσεις περί του αντιθέτου. Ο εγωισμός θεμελιώνεται σε βιώματα ψυχολογικής «στενότητας» και «φτώχειας», και με τη σειρά του συντηρεί εντάσεις και συγκρούσεις κοινωνικές και εσωτερικές.

Το πρόβλημα όμως είναι ότι η κοινωνία μας -και η παιδεία της- δεν έχει καταφέρει να αγγίξει τη βαθύτερη άγνοια και νοοτροπία του εγωκεντρισμού. Ο άνθρωπος, κατά παράδοξο τρόπο, όταν ζει εγωκεντρικά στερείται της εσωτερικής ανάπτυξης και απονεκρώνει την εσωτερική αίσθηση της ζωής. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό, είναι ότι ο εγωκεντρικός άνθρωπος αφενός μεν επιδιώκει να επιβάλλεται κοινωνικά, αφετέρου νιώθει τη συνεχή ανάγκη του καθρέφτη. Ο ίδιος είναι ένας καθρέφτης για το πώς τον βλέπει το περιβάλλον και ζει για το είδωλό του. Το σύνδρομο αυτό παίρνει συχνά ακραίες παθολογικές μορφές όπου μπορούμε να δούμε τάσεις άγριας αυτοκαταστροφικότητας και εγκληματικότητας. Οι ενδιάμεσες μαζικές καταστάσεις δεν είναι λιγότερο επικίνδυνες και δυστυχείς.

Από την όλη κατάσταση -και ιδιαίτερα με τις εντάσεις της ζωής της εποχής μας- προκύπτει η αναγκαιότητα της πνευματικής αναγέννησης του ανθρώπου. Χωρίς την πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου, όχι

μόνο η εποχή στερείται τον πλούτο των ανθρωπίνων δυνάμεων, αλλά και ο ίδιος ο άνθρωπος αδυνατεί να πραγματώσει την ευτυχία του. Σημαντικός αριθμός ανθρώπων, συνεχώς αυξανόμενος, αναζητά την εσωτερική διάσταση της ευτυχίας και εδώ είναι που βρίσκεται η ελπίδα για το μέλλον.

Και κάτι ακόμα: Ο χώρος της επιστήμης χαρακτηρίζεται από ένα γνωστό ελάττωμα του ανθρώπου, την απληστία. Απληστία για γνώση, υπερεκτιμώντας τις δυνατότητες που μας παρέχει η γνώση, όπως ο κερδοσκόπος, ο οποίος υπερεκτιμάει τις δυνατότητες που μας παρέχουν τα χρήματα και υποβαθμίζει άλλες αξίες. Περισσότερες δυνατότητες, ναι, όχι όμως με τα αποτελέσματα (θεωρητικά και υλικά) που συνήθως φανταζόμαστε, προσδοκούμε και στη στιγμή που θα χρειαζόταν. Δυστυχώς οι θησαυροί της σκέψης και οι θεωρητικές προσπάθειες που έχουν καταγραφεί στο χώρο της Φιλοσοφίας δεν πλησιάζονται, δεν αξιοποιούνται και αγνοούνται από πολλούς καλλιεργημένους ανθρώπους.

Σωτήρης Εμμ. Κοκκωνάκης
Φυσικός - Συγγραφέας